

УДК 130.123+113]:101.1«191»

КИРИЛЕНКО Катерина – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри філософії і педагогіки, Київський національний університет культури і мистецтв, 36, вул. С. Коновальця, м. Київ, Україна, індекс 01601 (kf919@ukr.net)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3303-3947>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.12>

Бібліографічний опис статті: Кириленко, К. (2020). Розмежування «наук про природу» та «наук про дух» у філософії початку ХХ століття як підґрунтя формування єдності гуманітарного та природничого знання. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 41, 173–185, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.12>

РОЗМЕЖУВАННЯ «НАУК ПРО ПРИРОДУ» ТА «НАУК ПРО ДУХ» У ФІЛОСОФІЇ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ЄДНОСТІ ГУМАНІТАРНОГО ТА ПРИРОДНИЧОГО ЗНАННЯ

Анотація. Розмежування наук на «науки про природу» та «науки про дух», яке було здійснене в межах філософської традиції кінця ХІХ – поч. ХХ ст., в науковому дискурсі традиційно аналізують із метою обґрунтування самотності як предмета дослідження, так і методології гуманітарних наук. **Метою статті є** висвітлення поглядів теоретиків цього розмежування в контексті обґрунтування ними основоположної єдності зазначених наук. Завдання дослідження полягає в аналізі творів В. Віндельбанда, В. Дильтея і Г. Риккєрта, в яких йдеться про відмінність гуманітарного та природничого знання як таких, що обґрунтовують засадничу єдність зазначених видів знань. **Методологічну основу** дослідження формують основи герменевтичного та голістичного аналізу в поєднанні з методами рефлексивного та критичного прочитання. **Наукова новизна** дослідження полягає у вивченні філософських

творів В. Віндельбанда, В. Дильтея і Г. Риккерта в контексті обґрунтування філософами засадничої єдності природничих та гуманітарних наук, відповідних їм форм знання та культури як нагальної потреби в умовах формування інноваційної культури як світоглядно-методологічної основи інноваційного суспільства. **Висновки.** В межах проведеного дослідження було встановлено, що в творах В. Віндельбанда, В. Дильтея і Г. Риккерта немає доведення протиставлення природничих та гуманітарних наук. Виокремлення двох типів наукового знання – природничого та гуманітарного – здійснюється з метою обґрунтування збіжності наукового пошуку, що зумовлена буттєвою цілісністю світу та людини. Встановлення єдності гуманітарного та природничого знання та відповідних їм форм культури є нагальною потребою в умовах формування інноваційного суспільства, що засвідчує актуальність цієї студії.

Ключові слова: «науки про природу», «науки про дух», голізм, єдність природничого та гуманітарного знання.

KYRYLENKO Kateryna – Doctor of Education, Assistant Professor, Head of the Department of Philosophy and Pedagogy, Kyiv National University of Culture and Arts, 36, Ye. Konovaltsia str., Kyiv, Ukraine, postal code 01601 (kf919@ukr.net)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3303-3947>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.12>

To cite this article: Kyrylenko, K. (2020). Rozmezhuвання «nauk pro pryrodu» ta «nauk pro dukh» u filosofii pochatku XX stolittia yak pidgruntia formuvannia yednosti humanitarnoho ta pryrodnychoho znannia [The distinction between «nature sciences» and «sciences of spirit» in the philosophy of the early twentieth century as a basis of forming the unity of the humanitarian and natural knowledge]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofiiia" – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 41, 173–185, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.12>

**THE DISTINCTION BETWEEN “NATURE SCIENCES”
AND “SCIENCES OF SPIRIT” IN THE PHILOSOPHY
OF THE EARLY TWENTIETH CENTURY
AS A BASIS OF FORMING THE UNITY
OF THE HUMANITARIAN
AND NATURAL KNOWLEDGE**

***Summary.** The distinction between “nature sciences” and “sciences of spirit”, which was carried out within the philosophical tradition of the late nineteenth – early twentieth century, is traditionally analyzed in order to substantiate the identity of both the subject of study and the methodology of the humanitarian sciences. **The objective of the article is to highlight the views of theorists of this distinction in the context of justification for their fundamental unity of these sciences. The research task is to analyze the works of W. Windelband, W. Dilthey and H. Rickert, which deal with the difference between humanities and natural sciences, as those that justify the fundamental unity of these types of knowledge. The methodology of the study is formed by the basics of hermeneutic and holistic analysis in combination with the methods of reflexive and critical reading. The scientific novelty of the study is to explore the philosophical works of W. Windelband, W. Dilthey and H. Rickert in the context of philosophers substantiation of the fundamental unity of natural sciences and humanities, their corresponding forms of knowledge and culture as an urgent need in formation of innovation culture as ideological and methodological basis of innovation society. Conclusions.** Within the conducted research it was established that in the works of W. Windelband, W. Dilthey and H. Rickert there is no proof of the fundamental opposition of natural and human sciences. The separation of two types of scientific knowledge – natural and humanitarian – is carried out in order to justify the similarity of scientific research, which is due to the existential integrity of the world and human. Establishment of the unity of humanitarian and natural knowledge and the corresponding forms of culture is an urgent need in the formation of an innovation society, which confirms the relevance of this study.*

***Key words:** “Nature sciences”, “Sciences of spirit”, holism, unity of humanitarian and natural knowledge.*

Постановка проблеми. Виділення в окремий кластер «наук про дух» у працях філософів кінця XIX – поч. XX ст. реабілітувало гуманітарне знання в умовах бурхливого розвитку природничих наук та всебічного пропагування засад саєнтизму, хоча і сформувало оманливу думку про їх антагоністичну протиставленість «наукам про природу». Нагальна необхідність в умовах становлення інноваційного суспільства утвердження голістичних засад як підвалин світоглядних принципів та детермінанти життєдіяльності людської спільноти потребує вивчення теоретичного підґрунтя такого підходу та різних форм філософської рефлексії в ньому. Аналіз поглядів філософів, праці яких становлять основу розмежування природничого та гуманітарного знання, в аспекті зняття в них окресленої бінарної опозиції видається особливо важливим. Актуальність поставленої проблеми зумовлена зростаючим запитом на формування голістичного світогляду та потребою обґрунтування конвергенції наук як одного з напрямів творення інновацій, які є втіленням цього світоглядного підходу.

Метою статті є висвітлення поглядів теоретиків розмежування наук на гуманітарні та природничі в контексті обґрунтування ними основоположної єдності цих наук. Це зумовлює завдання дослідження – аналіз творів В. Віндельбанда, В. Дильтея і Г. Риккерта, в яких йдеться про відмінність гуманітарного та природничого знання, як таких, що обґрунтовують засадничу єдність зазначених видів знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наявної наукової літератури, спрямованої на вивчення творчого доробку В. Віндельбанда, В. Дильтея і Г. Риккерта, варто виділити дослідження, автори яких наближаються до постановки питання про обґрунтування зазначеними філософами єдності гуманітарного та природничого знання. Зокрема, Р. Гаврилюк із метою вивчення факторів, які вплинули на поділ філософами наук на «науки про природу» і «науки про суспільство», «намагається оцінити потенційні імпліцитні наслідки запропонованого підходу для розвитку наук про культуру» (Гаврилюк, 2013, с. 12); О. Полтавцев у процесі вивчення шляхів формування дихотомії гуманітарного знання зазначає, що у філософів неокантіанців наявна «певна світоглядна позиція, яка їх єднає.

Це спроба безпосередньо звернутися до реальності» (Полтавцев, 2009, с. 48), що існує як засаднича цілісність та єдність; М. Мінаков (2007) аналізує погляди В. Дильтея з метою аналізу структур досвіду як «цілераціонального конституювання дійсності» (Дильтей, 2000, с. 270); Л. Федорів (2008) вдається до аналізу поняття цінностей у процесі обґрунтування присутності трансцендентного в неklasичному філософуванні і у такий спосіб створює підґрунтя для аналізу поглядів В. Віндельбанда, В. Дильтея і Г. Риккерта в контексті реалізації ним цілісного підходу. До аналізу поглядів зазначених філософів вдаються також інші дослідники: Л. Комісар (через вивчення генези гуманітарних наук), І. Омельчук (шляхом відстоювання принципів плюралізму в науці), О. Маланчук-Рибак (в процесі вивчення диференціації та інтеграції в гуманітарних науках), В. Заглада (в аспекті вивчення ціннісного та когнітивного змісту наукового пізнання). Втім, питання про голістичні підвалини творчого доробку В. Віндельбанда, В. Дильтея і Г. Риккерта у цих та інших дослідженнях не порушується, що засвідчує наукову новизну цієї розвідки.

Основний матеріал. Протиставлення «наук про природу» та «наук про дух» започаткувала філософська традиція кінця XIX – поч. XX ст., зокрема В. Дильтей (Wilhelm Dilthey), В. Віндельбанд (Wilhelm Windelband) і Г. Риккерт (Heinrich John Rickert), з метою обґрунтування епістемологічної самобутності соціально-гуманітарних дисциплін. Протиставлення у науковому дискурсі XX ст. змінилося на розмежування природничо-наукових та гуманітарних дисциплін, яке закріпило антагоністичні розбіжності між відповідними галузями знань. Світоглядні засади, що лежать в основі наукового дискурсу XXI ст. та зумовлені пошуком підвалин цілісного світовідчуття з метою відновлення засадничої єдності буттєвих вимірів людини та світу, створили запит на встановлення єдності наукового знання. Особливо цінним у вивченні джерельної бази цього питання є аналіз поглядів теоретиків розрізнення «наук про дух» та «наук про природу» в контексті встановлення інтегруючих зв'язків між зазначеними типами наук.

Як зазначають науковці, В. Дильтею «належить безумовний пріоритет серед суспільствознавців <...> у розгорненій

постановці питання про розрізнення і розмежування «наук про природу» та «наук про дух»» (Гаврилюк, 2013, с. 15). У своїй ґрунтовній праці «Вступ до наук про дух» філософ констатує, що є науки, які вивчають природу («науки про природу»), та науки, що вивчають життя людей («науки про дух»). «Науки про дух» мають принципово відмінні від «наук про природу» основопокладення, вони ґрунтуються на визнанні фундаментальних припущень як умов існування світу та його пізнання:

<...> ми спочатку знаємо і розуміємо дещо, і тільки потім поступово починаємо його пізнавати. Поступальний аналіз цілого, яке від початку дане нам через безпосереднє знання і розуміння, – ось у чому <...> полягає особливість історії цих наук» (Дильтей, 2000, с. 388).

Предмет пізнання «наук про дух» спочатку (ще до процесу його пізнання) «схвачується» у його нерозчленованій цілісності. Це зумовлює методологічну відмінність цих наук, в основі якої лежить встановлення цієї цілісності засобами наукового пізнання. «Ізольована філософія духу є міраж. Відокремлення філософського способу розгляду історично-супільної дійсності від позитивного – згубна спадщина метафізики» (Дильтей, 2000, с. 393). «Тільки теоретико-пізнавальне дослідження способу, яким вони («науки про дух» – прим. авт.) нам дані, та меж їх очевидності, може слугувати обґрунтуванням дійсного вчення про методи наук про дух» (Дильтей, 2000, с. 398). Філософ аргументує необхідність застосування логіки як методологічної основи формування таких «наук про дух», які відповідають принципам наукового пізнання та з яких вилучаються ті метафізичні істини, які не можуть бути підтверджені у такий спосіб. «Призначення наук про дух <...> може бути виконане лише за допомогою штучних прийомів мислення, за допомогою аналізу і абстрагування» (Дильтей, 2000, с. 304). Він також вказує на необхідність правильного застосування методів наукового пізнання:

Емпіричний метод вимагає, щоб природа пізнання в цій сфері виявлялася в процесі прямого споглядання цього великого процесу, суб'єктом якого є саме людство. Подібний метод протилежний тому, який останнім часом занадто часто застосовується так званими позитивістами, що виводять поняття науки переважно

з логічного визначення знання за прикладом природничо-наукових досліджень (Дильтей, 2000, с. 280).

«Науки про дух» є самостійною системою, яка водночас є частиною цілісної системи знань про світ. З одного боку, вони розуміють природу як власну основу, беруть до уваги та аналізують факти природного буття, з іншого – як цілісність, яка є засадничою ознакою цих наук, передбачає формулювання таких тверджень, які дають змогу охопити в процесі розуміння значно ширше коло питань, ніж те, що окреслене як основне. Філософ зазначає: «Науки про дух містять факти природи та мають пізнання природи своєю основою» (Дильтей, 2000, с. 290). Предметом вивчення «наук про дух» є людина як духовна істота та ті суспільно-історичні сутності, які вона створює в процесі власного становлення. Людина, zarazom, є істота, що має дуалістичну природу: вона відрізняється від інших живих істот тим, що «існує <...> як система духовних явищ» (Дильтей, 2000, с. 291), водночас вона лишається, з огляду на власну тілесну виокремленість, представником живих істот, частиною природного цілого. «Внутрішнє самовідчуття та зовнішнє сприйняття ніколи не здійснюються в одному і тому ж акті, тому факт духовного життя ніколи не даний нам одночасно з фактом нашого тілесного життя» (Дильтей, 2000, с. 291). Це створює ілюзію бінарності світу та людини, але водночас і актуалізує необхідність цілісного наукового розгляду явищ духовного та тілесного буття: «Науковий розгляд прагне охопити духовні явища та тілесний світ у їх взаємозв'язку» (Дильтей, 2000, с. 291). Згідно з В. Дильтеєм, вчений-гуманітарій досліджує не іншу дійсність, відмінну від тієї, яку вивчає вчений-натураліст, а інший спосіб буття світового цілого. «Факти духу суть вища межа фактів природи, факти природи утворюють нищу обумовленість духовного життя» (Дильтей, 2000, с. 293).

Як бачимо, В. Дильтей не лише відстоює право на самостійне існування «наук про дух» поряд із «науками про природу», але й водночас обґрунтовує їх глибинну єдність, що зумовлена цілісністю людини як істоти біологічної та духовної та глибинною єдністю множинного різноманіття світового цілого. Розмежування філософом «наук про дух» та «наук про природу» закладає підвалини для обґрунтування їхньої глибинної єдності.

В. Віндельбанд і Г. Риккерт продовжують вивчати взаємозв'язок природничого та гуманітарного знання. У своїх працях вони зазначали, що «науки про природу» мають на меті отримати об'єктивні знання про навколишній світ, тобто знання, в основі яких лежать не залежні від людини обставини, знання, які спрямовані на пізнання загального і повторюваного; еталоном таких знань є математика та механіка. Цим наукам протиставлені «науки про культуру». Вони пізнають те, що є індивідуальним і не є повторюваним. «Науки про культуру» завжди опосередковані сприйняттям людиною світу, тому можуть бути названі телеологічними (від грец. *telos* – мета, *logos* – вчення) та ідеографічними (від грец. *idios* – особливий, *grapho* – пишу). «Науки про природу» фіксують та встановлюють закони, яким підпорядковується незалежний від людського сприйняття світ, їх можна назвати номотетичними (від грец. *nomos* – закон).

У праці «Від Канта до Ніцше: Історія нової філософії у її зв'язку з загальною культурою та окремими науками» В. Віндельбанд аргументує необхідність особливого підходу до вивчення гуманітарних наук, предмет та метод пізнання яких відмінні від природничих наук. Природа є світом, у якому панують каузальні, механічні, просторові відносини, застосування в процесі їх пізнання принципів телеології не доречно. Принципи, за допомогою яких ми можемо пізнати природню реальність шляхом відкриття законів, що панують у ній, є номотетичними. Їхня дієвість є обмеженою, поза світом природи вони не здатні пояснити людині реальність. Проблемою сучасної науки є «вторгнення природничо-наукового мислення в історію» (Виндельбанд, 1998, с. 445). На часі нині такий процес пізнання, який є глибшим і ширшим за наявний; шлях до нього – зміна методології гуманітарного знання. Телеологічні принципи вкрай необхідні для цілісного розуміння світу, вони застосовуються з метою «розуміння життєвого процесу індивідуумів і цілих родів, як великого завершення причинно-необхідних процесів розвитку» (Виндельбанд, 1998, с. 168). Філософ зазначає, що в людині «природа поєднується з моральним світом, і ця природа хоч і служить засобом, що протидіє моральному світу, але все ж в останній інстанції підпорядкована йому» (Виндельбанд, 1998, с. 168), у «пізнанні органічного життя він (телеологічний

принцип – прим. авт.) бачиться найбільш важливим з усіх принципів» (Виндельбанд, 1998, с. 169).

Історію людини не можливо зрозуміти у філософський спосіб, не знаючи її цілі. Лише знання того завдання, яке має бути виконане шляхом цього розвитку, дає змогу судити про те, чи були в ньому окремі рухи дійсними кроками вперед чи назад. Філософія історії як оцінка історичного процесу може бути лише за умови телеологічної позиції (Виндельбанд, 1998, с. 150).

В. Виндельбанд зазначає, що телеологічний підхід має теоретичний характер, бо «шукає у предметі доцільність і стверджує її об'єктивність» (Виндельбанд, 1998, с. 159).

Ідеї В. Виндельбанда не лише поклали початок виокремленню методології гуманітарного знання, але й заклали підвалини для цілісного розуміння методології наукового пошуку та системи наукового знання.

Учень В. Виндельбанда Г. Риккерт продовжує розробляти концепцію номотетичних та ідеографічних наук. У роботі «Межі природничо-наукового утворення понять» Г. Риккерт констатує, що «природна відмінність усього наявного у світі може стати критерієм розподілу цього цілого на окремі класифікаційні групи, але наявний певний вид <...> предметів та явищ, що мають для нас особливе значення або важливість, в яких ми внаслідок цього бачимо ще дещо інше, поза простою природою. Щодо них природничо-наукове дослідження, загалом цілком правомірне, є саме по собі недостатнім; ми можемо стосовно них поставити ще низку зовсім інших питань, причому питання ці стосуються переважно об'єктів, які краще всього охопити терміном «культура» (Риккерт, 1998, с. 52).

В описаних явищах використовується свій метод вивчення власного, відмінного від інших наук предмета дослідження, який мислитель називає історичним методом, оскільки природі як сфері загального природного буття може бути протиставлена природа як сфера становлення «одиночного буття у всій його особливості та індивідуальності, яке і утворює протилежність поняттю загального закону» (Риккерт, 1998, с. 53).

Якщо природничі науки мають усталену термінологію, класифікаційний поділ, методи дослідження тощо, які до того ж є загальноvizнаними, то «науки про культуру» «повинні

ще шукати подібну міцну систему. <...> їм навіть доводиться захищати свою самостійність від натуралізму, який проголошує природничо-науковий метод єдино правомірним» (Риккерт, 1998, с. 47).

Гуманітарні науки, попри те, що мають багатотисячолітню історію вивчення предмета свого дослідження, виникають як самостійна сфера наукового дослідження у ХІХ ст., тому «менш закінчені» (Риккерт, 1998, с. 47). Домінування природничо-наукової настанови, біологічного та механічного підходів у науковому дискурсі спричинило загальне редукування усіх знань, зокрема гуманітарних, до зазначених принципів. Це також «повсюдно витіснило поняття цінності та цілі» (Риккерт, 1998, с. 295). Г. Риккерт зазначає, що основоположні думки біологізму як певна ознака філософії культури не лише висять без будь-якої підтримки в повітрі, але й різко суперечать істинному природничо-науковому мисленню (Риккерт, 1998, с. 295).

Номотетичний метод, який мають за основу дослідження природничі науки, зорієнтований на «пошук законів, у суворому сенсі цього слова, але також і (на) утворення емпіричних загальних понять» (Риккерт, 1998, с. 75), саме тоді, коли «науки про культуру» використовують ««ідеографічний» метод історій, спрямований на зображення одиничного та особливого» (Риккерт, 1998, с. 75). Оскільки останні розглядають предмет не лише в його одиничній неповторності, але й у ціннісній перспективі, а «всякий розгляд із ціннісної точки зору звикли називати телеологічним» (Риккерт, 1998, с. 96), методологія «наук про культуру» може бути визначена як телеологічна.

Водночас Г. Риккерт зазначає, що телеологічний підхід має бути застосований також і в природничих науках, оскільки «природа повинна мислитися частково чи цілком телеологічною» (Риккерт, 1998, с. 213), «поняття організму є водночас також поняттям телеологічної єдності, <...> розвиток завжди є дещо більше, чим ряд суто причинних змін. Біологічний розвиток, так само, як і організм, є поняття телеологічне» (Риккерт, 1998, с. 291), а «сама фізика не знає цілей і тому не в змозі пропонувати норми» (Риккерт, 1998, с. 290). Поняття «механічний організм» філософ називає безглуздим поняттям, що позбавлене сенсу. Проведений ним глибокий аналіз природничих наук

засвідчує, що вони у своїй основі «мають передусім спільну ціль, у досягнення якої кожна галузь вносить свою частку, і це надає їм єдності та зв'язку» (Риккерт, 1998, с. 48).

Принцип каузальності чи жорсткого лапласівського детермінізму Г. Риккерт пропонує доповнити принципом голізму чи емерджентності та обґрунтовує їх поєднання наступним чином. Фізика не знає таких понять, як «організм» та «розвиток», бо «всякий організм є ціле, частини якого є умовами цього цілого, і наскільки він має умовну єдність: лише завдяки спільній дії своїх частин у певному напрямі він «живе» і взагалі є «організмом». Але якщо частини його слугують цілому, то вони є засобами його збереження, і, отже, поняття організму є водночас також поняттям телеологічної єдності. Так само розвиток завжди є чимось більшим, ніж низка суто причинних змін. Зміни вказують на кінцеву стадію того, що відбувається, за їх ступенями розвитку. Попередні стадії, з одного боку, є умовами для досягнення останньої, а з іншого боку – оскільки остання стадія мислиться як ціль, також засобами, що ведуть до неї» (Риккерт, 1998, с. 291).

Визначення цілого як такого утворення, що є більшим за суму його окремих частин, відповідає розумінню принципу емерджентності сучасною наукою. Ідеї Г. Риккерта про наявність двох типів наук є водночас обґрунтуванням їх збіжності та глибинної єдності.

Висновки. У межах проведеного дослідження було встановлено, що в творах В. Віндельбанда, В. Дильтея і Г. Риккерта, в яких йдеться про наявність «наук про природу» та «наук про дух», немає обґрунтування їх принципового протиставлення. Виокремлення двох типів наукового знання – природничого та гуманітарного – здійснюється з метою доведення збіжності наукового пошуку, що зумовлена буттєвою цілісністю світу та людини. Встановлення єдності гуманітарного та природничого знання та відповідних їм форм культури є нагальною потребою нині, в умовах формування інноваційного суспільства. Матеріали проведеного дослідження можуть стати предметом подальшого вивчення з метою опрацювання теоретичних основ інноваційної культури як світоглядно-методологічної основи цього суспільства, в контексті з'ясування генеалогічної

та теоретичної близькості ідей В. Віндельбанда, В. Дільтея і Г. Ріккєрта голістичним студіям та філософським рефлексіям синергетичних ідей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виндельбанд В. От Канта до Ницше: История новой философии в её связи с общей культурой и отдельными науками / пер. с нем. А.И. Введенского. Москва : КАНОН-пресс, Кучково поле, 1998. 496 с. URL: <http://iakovlev.org/zip/vindelband.pdf> (дата звернення: 16.12.2020).

2. Гаврилюк Р.О. Обґрунтування В. Дільтеєм, В. Віндельбандом та Г. Ріккєртом доктрини поділу наук на науки про природу і науки про культуру. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць*. 2013. Вип. 644. С. 12–25. С. 14.

3. Дильтей В. Собрание сочинений в 6 т. / под ред. А.В. Михайлова, Н.С. Плотнокова. Москва : Дом интеллектуальной книги, 2000. Т. 1: Введение в науки о духе. С. 270–730. URL: [_http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000740/](http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000740/) (дата звернення: 16.12.2020).

4. Мінаков М.А. Досвід і філософія: еволюція поняття досвіду в західній філософії XIX–XX століть : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.05 / Нац. ун-т «Кієво-Могилянська академія». Київ, 2007. 409 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/385/Minakov_Dosvid%20i%20filosofia.pdf?sequence=1 (дата звернення: 16.12.2020).

5. Полтавцев О.Г. Историчні передумови формування структурної дихотомії гуманітарного знання та варіації її інтерпретації. *Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2009. Вип. 23. С. 39–55.

6. Ріккєрт Г. Науки о природе и науки о культуре / пер. с нем., общ. ред. и предисл. А.Ф. Зотова. Москва : Республика, 1998. 413 с. URL: https://www.studmed.ru/view/rikkert-genrih-nauki-o-prirode-i-nauki-o-kulture_5fb92c12503.html (дата звернення: 16.12.2020).

7. Федорів Л. Особливості розуміння і виявлення трансцендентного в класичній та некласичній філософії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 607: Філософські науки. С. 55–64. URL: http://vlp.com.ua/files/10_50.pdf (дата звернення: 16.12.2020).

REFERENCES

1. Vindelband, V. (1998). *От Канта до Ницше: Историја новой философии в ее связи с обшчей культурои и отдельными науками [From Kant to Nietzsche: The History of New Philosophy in its Connection with General Culture and Individual Sciences]*. (A. Vvedenskii, Trans.). Moscow : KANON-press, Kuchkovo pole. Retrieved December 16, 2020, from <http://iakovlev.org/zip/vindelband.pdf> [in Russian].

2. Havryliuk, R. (2013). Obgruntuvannia V. Dilteiem, V. Vindelbandom ta H. Rikkertom doktryny podilu nauk na nauky pro pryrodu i nauky pro kulturu [Substantiation of W. Dilthey, W. Windelband and G. Rickert doctrine of the division of sciences into natural sciences and cultural sciences]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats – Scientific Bulletin of Chernivtsi University: a collection of scientific papers*, 644, 12–25 [in Ukrainian].

3. Diltei, V. (2000). *Sobranie sochinenii v 6 t [Collected works in 6 volumes]*. In A. Mikhailov, N. Plotnikov (Ed.). (Vol. 1), (pp. 270–730). Moscow : Dom intellektualnoi knigi. Retrieved December 16, 2020, from <http://iakovlev.org/zip/vindelband.pdf> [in Russian].

4. Minakov, M.A. (2007). *Dosvid i filozofia: evoliutsiia poniattia dosvidu v zakhidnii filozofii XIX–XX stolit [Experience and philosophy: the evolution of the concept of experience in the Western philosophy of the XIX–XX centuries]*. (Doctors thesis). Kyiv : Natsionalnyi universytet «Kyievo-Mohylianska akademiiia». Retrieved December 16, 2020, from http://ekmail.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/385/Minakov_Dosvid%20i%20filozofia.pdf?sequence=1 [in Ukrainian].

5. Poltavtsev, O. (2009). Istorychni peredumovy formuvannia strukturnoi dykhotomii humanitarnoho znannia ta variatsii yii interpretatsii [Historical preconditions for the formation of the structural dichotomy of humanities knowledge and variations in its interpretation]. *Problemy humanitarnykh nauk: Naukovi zapysky Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka – Problems of humanities: Scientific notes of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko*, 23, 39–55 [in Ukrainian].

6. Rikkert, H. (1998). *Nauki o prirode i nauki o kulture [Natural sciences and cultural sciences]*. (A. Zotov, Trans.). Moscow: Respublika. Retrieved December 16, 2020, from https://www.studmed.ru/view/rikkert-genrih-nauki-o-prirode-i-nauki-o-kulture_5fb92c12503.html [in Russian].

7. Fedoriv, L. (2008). Osoblivosti rozuminnia i виявлення трансцендентного в класичній та некласичній філософії [Features of understanding and discovering the transcendent in classical and non-classical philosophy]. *Visnyk Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnika» – Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, 607, 55–64 [in Ukrainian].